PL
248
K45Z83

Reşad
Edib-i azam Kemal

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

Resad
Edib-i a zam
Kemal

15/-

1818

كمال زاده اكرم بك افنديه اتحاف

Reşad

اديب اعظم

كمال

Edib-i azam Kemal

از

رشاد

صاحب و ناشرى

باب عالى جاده سنده زمانه كتابخانه سى صاحبى

ميساك

— ١٣٢٦ — استانبول —

جهان مطبعه سى

1908

محمد نامق كمال

PL
249
K45

LIBRARY
SEP 4 - 1964
UNIVERSITY OF TORONTO

923753

کتاب حیاتمدن بر ایکی صحیفه

— ١ —

کمال ایله سبب معارفه وابتدای مخابره‌مز

هنوز چوجق صایلدیغم بر زمانده ایدی که دیوان یولنده عارفك قرائتخانه‌سی یکی آچلمشدی. بعضاً کیدر. اوزمان نشر اولنان یومی غزته‌لری کوزدن کچیرر، صکره‌ده قرائتخانه‌نك بر کوشه‌سنه موضوع ، چوغی «تقویم وقایع، روزنامهٔ جریدهٔ حوادث، ترجمان احوال، تصویر افکار» غزته‌لری قوللقسیونلرندن متشکل بولنان کوچك بر کتبخانه‌دن یالکز «تصویر افکار» قوللقسیونی کتیردوب بر مدت انلك مطالعه‌سیله اشتغال ایدردم .

تصویر افکاری ، بالخاصه ادیب اعظم کمالك بنده‌لرینی بر درلو اوقومقله طویه‌مزدم. او دماغی نی مدانینات اسلوب بیانی ، او احتشام وعظمت الفاظ ، او علویت افکار ومعانی بنی عادتا مسحور ایتمشدی.

وقتاكه (عبرت) غزته‌سی كمالك رياست تحريريه‌سی آلتنده چيقمغه باشلادی، نظرمده تصوير افكارك اولكی قيمت واهميتی قالمدی؛ زيرا آنده‌كی بالنسبه ماضی‌يه عائد بندلرينه بونده‌كی حاله متعلق مقاله‌لری اوقومغه، بوسايه‌ده غربك ترقيات مدنيه‌سندن حصه‌ياب عبرت وانتباه اولمغه، فكرمجه تنور ايتمكه باشلادم.

عبرتدن بوصورتله مستفيض اولان يالكز بنمی ايدم؟ خير، عموم. عمومده بنم كبی مستفيض فيض كمال ايدی.

عبرتك آز وقتده افكار عامه اوزرنده حاصل ايلديكی تأثير بليغه نظراً شويله ديه‌بيلير وحتی ادعا ايدرمكه اوزمانه‌قدر صانكه خلقمز برخواب كران غفلتده ايدی ده عبرتك شدتده صدای رعدی آكديران آواز بلند خطابتيله بيدار، ياخود، كوياكه آفتاب معرفت ابر كثيف ظلمت آرقه‌سنده نهان ايدی ده عبرتك قوتده صرصره بكزه‌ين زور دست متجددانه‌سيله پارچه‌لنه‌رق انظار اشتياقده شعشعه‌نثار اولدی.

دين اسلامك قواعد اصليه‌سندن ايكن عصره‌لرجه مدت ترك واهمال اولنديغندن طولايی عادتا مهجور حكمنه كيرن «حريت، عدالت، مساوات، اخوت، وطن» الفاظ مباركه‌سيله «ظلم، استبداد»

وامثالی کلمات منفوره‌یی و بونلرك معنالرنده‌کی حکم وقوتی یکیدن یکی یه ایشتمکه ، آکلامغه باشلادق.

ایشته « یکی عثمانلی » لغك ، — تعبیر جدیدیله — « ژون ترك » لکك بناسی بو تاریخلرده قورلمشدر.

کرچه بنایه برازدها اول ، یعنی (حریت) ، (مخبر) غزته‌لرینك انتشاریله باشلاندی ایسه‌ده بو شروع وضع اساسدن عبارت ایدی.

هر نه ایسه : عبرتك نشریات حقایق آیاتی اوزرینه اذهان عمومده پیدا اولان فکر تجدد ومیل ترقی نفسنده آز چوق اقتدار حس ایدن کنجلری ، اختیارلری یکدیکره مسابقه ایدرجه سنه غیرته دوشوره‌رك مکتب آچمق ، کتاب تألیف وترجمه ایتمك ، غزته چیقارمق کبی ترقیٔ معارف یولنده برطاقم تشبثلره سوق ایلدیکی کبی بکاده برهوس تحریر القا ایلدی.

بنم کبی بضاعه‌سی بر مکتب رشدیه شاکردا-نندن ، هم ده او زمانك رشدیه مکتبلری شاکردانندن فضله اولمیان یکرمی بر یکرمی ایکی یاشنده برچوجغك یازه‌جغندن نه اولور ؟ پك طوغریی . فقط برکره هوس اویانمش ، تسکینی قابلمیدر ؟ مع هذا بن ده اویله ظن ایتدیککز درجه‌ده اقتدارسز چوجقلردن دکلدم. خصوصی معلملردن بعض فنون ایله برابر

(غرامر) اوقیور . (قالفه) . (بیانکی) کبی فرانسزجه‌دن ترجمه‌یه اولمق اوزره موجود و متداول لغتلره مراجعتله اوفاق تفك پارچه‌لر ده ترجمه ایدیورم . بو آز معرفتمیدر ؟!..

او تاریخده علی الدوام (حقایق الوقایع) غزته‌سنی اوقیوردم . بو غزته بر آرالق پك کوزل شیلر یازیوردی . از جمله استاد اکرمك ، کمال پاشا زاده سعید بکك . امثالی اعاظم ادبانك آثارینی نشر ایدیوردی . صکره نشر ایتمز اولدی . کیت کیده بونلرك یرینه شاعر مشهور اسکداری حقی بکك قصیده‌لرینی درج ایتمکه باشلادی.

بن ایسه او ضیرده شعردن ، بالخاصه بویله قصیده‌ده بولندقی سوزلردن نفرت ایدیوردم . حقایقه بر ورقه یازوب کوندردم . شمدی نسخه‌لری الده بولنمدیغندن عیناً مضبوط دکل ایسه‌ده مآلاً خاطرمده‌در . بو ورقه‌ده دیمشدم که :

غزته کزه آرده صیرده ادبیاته دائر منظوم بعض اثرلر درج ایدیورسکز ، تشکر اولنور . لکن اکثری قصیده‌دن عبارت ، آنلرده‌یسه یالدق کهنه مضمونلری ، خلاف حقیقت و طبیعت تشبیهلری قلانلری محتوی اولمغله شو زمان معرفتده بویله شیلر اوقونمز . بعدما بونلره بدل ینه اولکی کبی

غرب ادبا و شعراسنك عقل و حكمت و صنعته موافق آثار مقبوله‌لری ترجمه‌لری درج اولنه‌جق اولورسه مناسب اولور . بو تمنیء خالصانه قبول بیورلدیغی تقدیرده بنده شكسته‌بسته ترجمه ویا آثاری تقلیداً تحریر ایده‌بیلدیكم اوفق تفك بعض آثاری تقدیم ایدرم . مقصدم هم ادبای سالف الذكرك آثارینی تكرار غزته صحائفنده كورمكه مستفید اولمق ، هم ده «مورصو شوازی» لرده اوقویوب آكلایه‌بیلدیكم بعض كوزل پارچه‌لرك ترجمه‌لریله آثاری تقلیداً قارالادیغم شیلری نشره یول بولمق ایدی .

ایرته‌سی كونی ورقه‌م امضام آلتنده باصلدی . ایكی كون صكره ، او زمانك لسان ادبیاتنده « افكار عتیقه اصحابی » دینیلن قدما پرستان كروهنك سر آمدانندن «عبدی» نامنده بر ذات طرفندن ورقه‌مه جواباً بر ورقه نشر ایتدیرلدی كه العیاذ بالله !... تعبیر معروفی اوزره آچمش آغزینی یومش كوزینی ! نه فرنكلكمی قویمش ، نه دینسزلكمی ! نه جهالتمی براقمش ، نه حماقتمی !..

هیچ بوكا نصل مقابله اولنور ؟ او زمانك افكار عمومیه‌سی هپ بر نقطه‌ده مجتمع . یعنی عبدی افندینك فكریله متحد !... ایش بو

درجه‌ده قالسه‌یدی. رفقانڭ نممنده‌کی بعض رقبا بونی فرصت عد ایله بشقه غزته‌لرده علیهمه یاغمور کبی ورقه‌لر یاغدیردیلر. سکوت ایتسه‌م حقسزلغمه، مغلوبیتمه ویریله‌جك. چار ناچار وار قوتی بازوبه کتیره‌رك عبدی افندینك ورقه‌سی محتویاتنی جمله جمله، فقره فقره آله‌رق هر برینك اقتضا ایدن جوابلرینی یازمق صورتیله اوزونجه بر ردیه قلمه آلوب تکرار حقایق ایله نشر ایلمه‌دم.

عبدی افندینك استعمال ایلدیکی لسان استخفافه قارشی بالمجبوریه وحسب الشبابه بحثی بر از حرارتلی یورتمش اولدیغمدن بو ورقه‌م اوزته‌لی ولوله‌یه ویردی. اوکونه قدر یوزینه قارشی بر شی سویله‌میوب ده نامه مستعار ایله غزته‌لرك زیر سطورنده محجوب تالان دوستلر بو سفر میدان علانیته چیقوب بنی تزییفه، تحقیره، حتی تکفیره قدر واردیلر!

عبدی افندی ده جواب ویرمکدن کری قالمدیسه ده یازدقلرنده اولکی ادعاسنی تکرار ایله برابر دها غلیظ شتومدن وجنونانه هجومدن بشقه بر هنر کوسترمه‌مش وذاتاً هر ایکی طرفك

مرامی کرکی کبی آکلاشلمش اولدیغندن جوابه لزوم کورمدم .

اما بو آدم بردرلو غیظنی یکه‌میه‌رك بر (ترکیب بند) نشر وبونده :

«کیمدر عجبا دخل ایدن اشعارینه ترکك ؟» دیه‌رك افکار عمومیه‌یی علیهمه بر قات دها تحریك ایله برابر خیلی زباندرازلقده بولنمشدر .

بن آرتق بو مباحثه‌دن صکره بین الحساد «ادبیات عثمانیه علیهنده بولنان رشاد» دیه یاد اولنمغه باشلادم . نیته‌کیم او تاریخده مدحت افندینك منفادن یازوب نشر ایتدیکی (قرق انبار)ك ایکنجی جزئنده مندرج وحالت بك مرحومك «انموذج» ینه اعتراضی حاوی ورقه‌سنده سلیمان پاشا زاده حمدی بك مرحوم [١] دخی بنی بویله ذکر ایتمشدر .

آردن بر آی کچدی ؛ کچمدی . بر کون قلمده [٢] وظیفه‌مله مشغول بولندیغم صیرده طیشاریده قاره صقاللی بر افندینك بنی کورمك ایستدیکنی اوطه‌جی کلوب خبر ویردی . قاپونك اوکنه چیقدم ، بنی کورمك ایستین ذاتی

[١] سوریه والیسی شکری پاشانك بیوك برادری .

[٢] خارجیه مکتوبی اوطه‌سی .

كوردم . بو ذات (صداقت) غزته‌سی صاحب امتيازی كمر آلتيلی تحسين افندی ايدی .

نی تنها برطرفه چكوب كمال بكدن ؛ يعنی اديب اعظم كمالدن كوندرلمش اولمق اوزره الله كيزليجه بر مكتوب طوتشديردی . مرحوم معظم اوتاريخده ماغوسه‌ده منفی . اختلاط ومخابره‌دن منهی ايدی .

شاشيردم . امان يا ربی ! كمال ؛ او بيوك آدم بكا مكتوب كوندرمك تنزلنده بولنسون ها ! . . .

بو نه شرف ، نه مظهريت ! . . . حيرت ومسرتله ممزوج بر حس مهيجك اعصابمه ايراث ايلديكی تأثيرك نتيجه‌سی اوله‌رق اللرم زانغير زانغير تتره‌ديكی حالده ظرفی ييرتدم . ايچندن اوفاق بر كاغد چيقدی كه — عادتا پشا قاعده‌سنجه [١] كوزل بر يازی ايله — شويله يازيلی ايدی :

«بكم !

«حقايقده ادبياتمزه دائر بحث آچن ذاتی اولجه بكا بزم رشادبك [٢] ذيه خبر ويرمشلردی . صكرده‌ن

---

[١] نسخ يازيسنی اكدررر ، كسكين ، طوغجه بر يازيدر . عارف پاشا وعلی فؤادبك مرحوملرك يازيلری ده بو قاعده‌ده ايدی . بر آرداق ابو الضيا توفيق بك افندی كبی دفير دخی كمال بكك يازيسنه تقليد ايتمش وايچه ده موفق اولمش ايسه‌م ده صكره ترك ايلدم .

[٢] قدس متصرفی اسبق اسكندربك زاده رشادپاشا .

اولدیغك آکلاشلدی. افکاریکه تمامیله اشتراك ایدرم.
«صوك پشیمانلق» [٢] عنوانلی بر حکایه یازیورم .
مقدمه‌سنه بو بحث زمین اولیور. یقینده باصیله‌جقدر،
کوررسك. مطلق رسمکی ایسترم. آرش ایلری
آرش بزمدر فلاح ! » .

قرداشك کمال

مکتوبی اوقودقدن صکره تحسین افندی، اگر
جواب یازه‌جق اولورسه‌م کلوب آلمق ایچون بر کون
تعیین ایتمه‌کلکم لزومنی سویلدی . قرارلشدردق .
او کیجه ــ تعبیر معروف عامیانه‌سنجه ــ دیلك
دوندیکی قدر اوزه‌نه بزه‌نه بر تشکرنامه یازوب
حاضر ایتدم.
ایرته‌سی کونی تحسین افندی کلوب مکتوبی آلدی .
ایشته او کوندن اعتباراً کمال بکله مخابره‌یه : بناءً
علیه معارفه‌یه باشلانمش اولدی.
تحسین افندی او تاریخده سلطان حمامی جوارنده
«تصویر افکار» مطبعه‌سنی ایشلتمکده ایدی. بعدما
واسطهٔ مراسلاتمز اوراسی اولدی.
[سلانیکلی توفیق افندی برادرمز له‌ده ایلك دفعه

---

[١] بو عنوان معارف طرفندن «انتباه»ه تحویل ایدلدیکی کبی مقدمه‌سی ده طی اولنمشدی. صکره مسوده‌سی اله کچمکله زیرده ـ استطراد ـ صورتنده عیناً نقل اولنور .

اولەرق بو مطبعەدە کورشدك. مومی الیه اورادە طبع ایتدردیکی بعض آثاریلە عالم تحریرەیکی کیرمش ایدی.]

*
* *

«صوك پشیمانلق»ك مقدمەسی

شو کتابك تحریرینە باشلاندیغی صرەدە ادبیات عثمانیەیە دائر (حقایق)دە، (جریدۀ حوادث) دە بر قاچ مقالە کورلدی.

«رشاد» امضاسیلە حقایقدە نشر اولنان ورقەیە تمامیلە همافکار اولدیغمزی شو اثر عاجزانەنك طرز ترتیب و شیوۀ افادەسی کوسترەجکندن اوخصوصجە تطویل مقالە لزوم کورەمیز.

[مرام آکلایەلم : کرك او رشاد امضالی ذاتك — کە شخصی بزجە مجهولدر — کرك بزم معترض اولدیغمز ادبیات صرف کندی لسانمزە عائددر؛ یوقسە عربینك آثار ادبیەجە دنیادە اك زنکین، اك مکمل لساندن اولدیغنی و فارسیدە پك کوزل، پك مقبول اثرلر بولندیغنی آثار شرقیە ایلە توغلی اولانلردن هیچ بر صاحب تمییز انکار ایدەمز. اما ترکجەمزك آثار ادبیەسنە تعریض ایتمکدە حقمز وارمیدر یوقمیدر؟ زیردە اوفاجق بر بحث ایراد ایدەلمدە اکا کورە حکم اولنسون.]

شمدی ، رشاد امضاسیله حقایقه بند ویرن ذاته « عبدی » امضاسیله مقابله ایدن صاحب قلم طرز عتیقده یازیلان آثارمزك مدافعه‌سنه کندنده اقتدار کورمش ایکن اکا دائر یازدیغی مقاله‌نك باش طرفنده « شو یولده استعمالی تصور اولنان سکوتك درماندکی و عجزه حمل اولنمق احتمالی سلسله جنبان حمیت وغیرت اوله‌رق » دییور . اکر ادبیاتك لطافتی بوایسه فارغ اولدق ؛ شواون اوچنجی عصر حکمت ایچنده عثمانلی ظرفاسنه اویله زنجیرلمه تعبیرلرله زنجیرلی غیرت کبی مضمونلرك لزومی یوق !

ینه عبدی نامنده اولان صاحب قلم اومقاله‌سنده تیاترویی شیعیلرك محرمده اجرا ایده‌کلدکلری ماتمه تشبیه ایتمش ! عجبا حقایقی مطالعه ایدن اصحاب فکر بو تصوره نه دیمش اولسه‌لر کرك ؟ شبهه یوق‌که « بوذات یاتیاترو کورمه‌مش ، یامحرمده والده‌خانه‌نه کیتمه‌مش » دیه‌جکلر ؛ چونکه تیاترو دینیلن تمثال ادبی ماتم دیدکلری تقلید مجمانه‌یه بکزتمه‌نك بعدالمشاهده امکانی هیچ کیمسه ایچون قابل اوله‌مز.

ینه بوذات تیاترو ، کندی ظنی کبی ایسه لسان عثمانیده دها کوزل یاپیله‌بیله‌جکنی ادعا ایدیور . اکر افندینك بشقه برلسانه وقوفی اولسیدی

بو دعواده بولنمزدی. لسان اویله طاش قووغندن یتیشن انجیر آغاجلری کبی کنـدی کندینـه کمال بولمز . عصرلرجه تربیـهٔ افکاره خدمت ایچون وقف وجود ایتمش بر چوق ادیب حکیم لازمدرکه بر لسـانك انتظامنه ، زنکینلکنه امکان حاصل اوله بیلسون .

عربی دنیاده اك منتخب لساندر. فقط او لسانك اهلندن شمدی دنیاده موجود اولان انسـان عددنجه علامه لر ، فاضللر ، حکیملر ، مؤلفلر ، شاعرلر ، ادیبلر ، خطیبلر ظهور ایتمش وبالخصوص اك قیصه بر سوره سی فصاحت و بلاغتده قیامته قدر سحر آفرینـان جهانی اعجازه کافی اولان قرآن کریم کبی بر تأیید الهی یه مظهر اولمش.

فارسی ملل متمدنه یه کندینی بکندیریور . لکن آنده شهنامه لر وار ، خمسه لر وار ، مثنویلر وار ، نصیر طوسی کبی . سعدی کبی . فیضیٔ هندی کبی . جامی کبی حکمانك . عرفانك . ادبانك . ظرفانك آثاری وار .

بز بونلردن نه یه مالکزکه تمدنله مشهور اولان اوروپالیلردن ادبیـاتده دها کوزل اثرلر میدانه کتیرمکه مقتدر اوله لم ؟

او عبدی امثالی ذات هر کیم ایسه اوینانمسی

وهیچ اولمزسه دیکلنمسی قابل اولمق شرطیله یعنی ایچنده اولان کلمه‌لرینك عمومنی اوینایانلرك ؛ دیکلینلرك آکلیه‌جغی صورتده .منظوم و حتی منثور ایکی پرده‌لی بر تیاترو میدانه کتیرسونلر . او زمان کندیلرینی معترضلری بولنان رشاد بکك . یاخود افندینك دکل . بنم دکل ، عموماً عثمانلی اصحاب قلمنك استاد هنری ؛ لسانمزك موجد ادبی اولان برقاچ ذات عدادینه ادخال ایتمك وظائفمزدن عد اولنور . یوقسه اویله حمیت وغیرتده زنجیر تصور ایدنلره ؛ تیاترویی محرم ماتمنه تشبیه ایلینلره ، دیکر بر بندده ، علمك انتشارینی فساد عالمه باعث کوسترمکه چالیشانلره کوره قلمنی «لسان معجزه بیان خامه» ترکیب عجمانه وعجمیانه‌سیله توصیف ایتمك ادبا بیننده — هانکی معناسیله اولورسه اولسون — مقبول اوله‌جق حاللردن دکلدر ظن ایدرم .

[— بر استطراد دها یاپمغه مجبور اولدق . بحث ایتدیکم ادبیات عرب . شرقجه عصر جاهلیتدن معتصم عباسی زماننه وغربجه اندلسك انقراضی وقتنه قدر یازیلان شیلردن عبارتدر ؛ یوقسه‌شمدی مصرده ، تونسده ؛ اوته‌ده بریده سویلنیلن برطاقم قصیده‌لر فلانلر بحق عرب ادبیاتندن معدود اوله‌مز .

بنم بحث ایتدیکم آثار جلیله مثلا (متنبی)نك :

لولا المشقة سادالناس کلهم
الجود یفقر والاقدام قتال

یاخود (ابوالعلا) نك :

ولوبان عضدی ما تأسف منکبی
ولومات زندی مابکته الانامل

بیتلری کبی عالمانه، عالیجنابانه وحکیمانه سوزلردر؛ شمدیکی طالقاوق [illegible] اهنه‌لری دکل –) [١]

غزته [illegible] بر [illegible] زینه برورقه‌دها کورلدی که کویا [illegible] آن [illegible] چالیشیرده اخلاقمزك تهذیبی [illegible] و (مقامات حریری) یولنده بر طاقم کتابلر [illegible] نشر وترجمه‌سنه تعلیق ایتدکدن صکره شمدی یازیلان حکایاتدن اخلاق مایه‌جه بر خدمت حصولی مأمول اولمدیغنی سویلر. حالبوکه (اخلاق علائی) تدرجدی برکتابی سولونه‌قدر لسان عوامده یازلمش اولورسه اولسون – اوقویوب اندن

---

[١] کمالبك ، کثر آثارنی «استکتاب» طریقیله، یعنی سویلیوب یاردرمق صورتیله وجوده کتیرر، یازیلانلری ده تصحیح ایچون بر دها اوقومزدی. مقدمه‌یی ده اوصورتله یاردیروب حالبوکه یارار آدم عربی‌یه فارسی‌یه آشنا اولمدقدن بشقه یازیسی ده اوقونمقدن مبرا اولمغله مرحوم‌ملك بوراده عرب وعجم مشاهیر شعراسندن بعضلرینك مثال اوله‌رق ایراد ایلدیکی ابیاتدن فقط بو ایکی بیت اوقونه‌بیلمش ودیکرلری مع التأسف ترك ایدلمشدر.

استفاده ایتمك ذاتاً تربیه کورمش آدملرك کاریدر.
(مقامات حریری) ایسه بالعکس اخلاقی افساد ایدر.
[ابوزید سروجینك قاضی حضورنده زوجه‌سیله کچن محاوره‌سی اوقونسون]

بوذات ورقه‌سنده «زمانمزده یازیلان حکایه‌لرمی اخلاقه خدمت ایده‌جك؟ دیه صوریور.

اوت، انلر خدمت ایده‌جك! ... انسان اویله قورو قورویه موعظه‌دیکله‌مکه قانع اولمیور، اکلنه‌رك استفاده ایتمك ایستیور. نه‌یاپه‌لم؟ طبیعت عالمی دکشدرمك المزدن کلیرمی؟

اعتقاد عاجزانه‌مه قالیرسه حکایه حقیقةً انسانلر آره‌سنده نائل اولدیغی اعتباره لایقدر. انسان اکلنجه‌سنده ده فائده کوره‌جك بر طاقم نصایح بولورسه ضرر می ایتمش اولور؟

اخلاق علائیدن تربیه کورمك حبسده اصلاح نفس ایتمکه؛ (تله‌ماق) کبی حکایاتدن بر شی استفاده ایتمك ایسه بر منتظم باغچه‌ده درس اوقومغه بکزر. محبسلرده، زندانلرده قاچ کشی اصلاح نفس ایده‌بیلیور؟ منتظم باغچه‌لی مکتبلردن نه قدر ارباب دانش چیقیور؟

اخلاق علائی‌یی ملتمزه ادبیاتجه نمونهٔ عبرت عد ایدن ذاتك طبیعتنی بیله‌مم، فقط بن او کتابی

— حاوی اولدیغی برچوق افکار حکمیه‌یی تقدیر ایله برابر — مطالعه ایتمکدن ایسه مطالعه‌سی ایچون لازم اولان وقت قدر مجبسده قالمغی ترجیح ایدرم. بیلدیکم انتخاب قلمك هانکیسنه صوردمسه انلرده بو رأیمی تصویب ایتدیلر.

ایشته اکانجه‌یی دخی برمدار استفاده ایتمك مطالعه‌سنه مبنیدرکه هندیلر، عبرانیلر، یونانیلر، روما‌لیلر، عربلر، عجملر، اوروپالیلر دائما حکیمانه نصیحتلری شطحیات قبیلندن بر طاقم حکایه‌لر ایچنده ستر ایده‌کلمشلردر.

حتی هندن غربه کچمش بر حکایه دَرکه: «حقیقت» برقیز ایمش. فقط چپلاق کزرمش، نره‌یه کیتدیسه قبول ایتمه‌مشلر، نهایت برقویوده صاقلانمغه مجبور اولمش. «حکایه» ایسه دیشلری دوکلمش، صورتی بورشمش، اللری چولاق، آیاقلری پایتاق، بلی قانبور، آغزی قوقار، بورنی آقار، برقوجه قاری ایمش. لکن یوزینی دوزکونلر، اکرتی دیشلر، و جودینی غایت زینتلی لباسلرله تزیین ایتدیکندن دائما کوزلرك مقبولی اولورمش. عاقبت، حقیقته برکون قویوده راست کلمش. کندی البسه وسائر تزییناتنی ویرمش.

آندن صکره « حقیقت » ده کیتدیکی یرده قبول اولنمغه باشلامش .

المزده همایوننامه وار ، فاکهة الخلفا وار ، الف الليل والليله وار ، کلستان وار ، بوستان وار ، حدیقهٔ سنائی وار ، یحیانک مهر وماهی وار ، فضولینک لیلا ومجنونی وار ، غالبک حسن وعشقی وار ؛ حاصلی ، وار ، وار .. بونلردن نه ضرر کوردک که تهذیب اخلاق ایچون علائی‌نی ، مقاماتی ، فلانی اوقومغه اجبار نفس ایده‌لم ؟ شیخ غالب مرحوم نه کوزل دیمش :

«نصح ایسه اکر بودر مذاقی
دنیا فانی ، آخرت باقی
اولسه نه قدر خراب و مغشوش
یوقدر بونی برایشتمدك کوش»

ادبیات عثمانیه‌نك بویله استشهاده لایق آثاری ده وار ، فقط نادردر .

آیتله ، حکمتله مثبت اولدیغی اوزره مکونات ازواج اوله‌رق یارادلدیغندن طبیعت عالم فطرةً محبتله مجبولدر . بناءً علیه انسانده عشقه میلی هر شیدن زیاده کوریلور . بو سببدن طولایی حکایه‌لرك ، تیاترولرك جاری اولدیغی حصهٔ حکمتی اکثریت اوزره عشقه دائر برچوق قصه ایچنده

ستر ایدرلر . آنك ایچون بزده شوائر عاجزانه‌نك حاوی اولدیغی بکر خیالی بر حکایهٔ مخیله ایله یاشماقلامق ایستدك .

بوندن بشقه حکایه یازمقده بر وظیفه دها واردر . اوده یالکز مخاطبی اصلاح ایتمك ویا اکلندرمك ایچون مناسبتلی مناسبتسز ، عقله آغزه نه کلبرسه سویلمك طرز قدما پسندانه‌سنی ترك ایله طبیعت بشریه‌نك تحلیلنه چالشمقدر .

وجدان بشرده‌کی سرائری قلبك اك کیزلی کوشه‌لرینه نظر تعلق ایتمدکجه بولمق محالدر . سرائر قلبیه بیلنمدکجه بر آدمه سویلنیلن سوزلری تأثر ایتدرمك ایسه بتون بتون عدیم الاحتمالدر . چونکه فکر هر نه تصور ایدرسه یرکره ذهننده‌کی محفوظات و کوکلنده‌کی تأثراته تطبیق ایدر . بکنزرسه قبول ایلر ، بکنزه‌مزسه ایتمز . بو ایکی عصردن بری ، خصوصیله زمانمزده اوروپالیلر احوال قلبیه‌یی تشریح ایتمکده بر مهارت فوق العاده اظهار ایدرك کرك تیاترو کرك حکایه‌یی ادبیاتك اك بیوك قسملری عدادینه ادخال ایتدیلر . حتی فرانسز لساننده حکایه‌یه «رومان» دیرلر . ادبیاتك ایسه وسعت خیال وغرابت تصور جهتنی حائز اولان آثاره «رومانتیق» تعبیر اولنورکه

« شکسپیر » کبی « والترسقوت » کبی « شیلر » کبی « لورد بایرون » کبی « ویقتورهوغو » کبی « الفرد دوموسه » کبی هر کتابلری ایکی اوچ بیلده بر کره ایکی اوچ یوز بیك نسخه باصلمقده اولان اعاظم ادبانك کندی لسانلرنجه اختراع ایتدکلری ، ایلرولتدکلری طرز خاصدر .

قوهٔ خیال شرقده بالطبع غربه غالب اولدیغندن و اوروپالیلر — هر فنده اولدیغی کبی — ادبیاتده دخی هندك ، یونانك ، عربك ، عجمك مقلدی بولندیغندن بو طرز خاصك موجدی اولمق شرفی دخی بزم اجدادمزه قالیر . شوقدر وار که اوروپالیلر تقلید ایدرکن بر شیئك حقیقةً تقلیده شایان اولان یرلرینی ایدیورلر . ایشته او قبیلدن اوله‌رق کندیلرینه بر نمونهٔ ادب بولمق ایچون عربك ، عجمك وسائر السنهٔ قدیمه‌نك آثار معتبره‌سنی ترجمه ایتمشلر . منطق و آدابه مطابق کوردکلری یرلرینی مثال امتثال ایتمشلر ، ایچلرنده عقلدن خارج مبالغه ، هیچ بر شیئه بکزه‌مز تشبیه کورمشلر ایسه اکا اتباع ایتمه‌مشلر . جناس لفظی کبی زوزقلقلری ده مقبول طوتمامشلر . اکا بناءً بز دائما اوروپا لسانلرینك ادبیاتجه کرك انتخاب ایتدکلری قواعد کلیه‌یه کرك

اختیـار ایلدکاری طرز تقلیده تابع اولمق مجبو-
ریتنده یز ؛ چونکه کرك او قواعد کلیه ، کرك
اوطرز تقلید اوروپانك اوهام هوسکارانه سـندن
چیقمه بر طاقم خیـالات دکل صرف حـقیقت
و تمامیله سوق طبیعتدر . انلر نصل عربك :

«وحمراء قبل المزج صفراء بعده
رنت بین ثوبی نرجس وشقایق
حکت وجنة المعشوق جیرفا فـلطوا
علیها مزاجاً فاکتست لون عاشق»

ویا عجمك :

«دهقان برای نسج کفن پنبه کاشته
مسکین پدر ززادن فرزندکامران»

یوللو تصورات شاعرانه وحکیمانه‌سنی شوق وحظ
ایله قبول ایدرك لسانلرنده بو درلو شیلرك ترجمه و تقلید-
یله بر وسعت افکار وقوهٔ تخیل حاصل ایتمشلر ایسه
بزدخی آنلرك ـ ترجمه‌لری مثلا اکرم بك کبی بعض
ادبامزك نشریاتنده کوریلان ـ بر طاقم آثار نفیسه
لرینه تقلید ایدروشرق وغربك فکر کمال و بکر خیالنی
ازدواج ایتدرمکه چالیشیرز .

مسلکمزك استقامتنی کوسترمکه ایسه مشـهود
اولان رغبت عمومیه کفایت ایدر .

«خذ ماصفا دع ماکدر»

— ٢ —

مخابره‌ده دوام

برطرفدن شو حال جریان ایتمکده، برطرفدن ده یکی کورشدیکمز اغربوزلی عارف، که (استانبول) و (آیینه‌وطن) غزته‌لری صاحب امتیازی مشهور «عارفا کی» در، (مدنیت) اسمنده نشرینی تصمیم ایلدیکی غزته‌نك باش محررلکنی بکا تودیع ایتمك ایستدیکندن او غزته‌ده هم اداره مأموری هم مترجم اوله‌رق بولندیره‌جغی کریدلی لطفی افندی نامنده کنج، ذکی، لسان آشنا، معلوماتلی برذات ایله برلکده مدنیتك پروغرامنی تنظیم ودرج اولنه‌جق مقالات وسائره‌یی احتسار ایله اشتغال ایدلمکده ایدی.

لطفی ایله دها یك یکی کوروشلدیکی حالده موافقت فکر ومشرب حسبیله الفتمز اخوت درجه‌سنی بولمشدی.

کمال ایله پیدا اولان معارفه‌دن بالطبع آنی ده خبردار ایلدم، هر کس کبی او ده کمالك مفتون فضل وکمالی اولدیغندن شو معارفه‌دن کندیسی ده حصه‌یاب شرف وافتخار اولمق آرزوسنی اظهار ایتمکله ایکنجی مکتوبمده

(مدنیت)دن، اتخاذ ایده‌جکمز مسلکدن، یعنی مسلك احرارانه و وطن پرورانه‌دن بحث ایتدکدن صکره لطفی بی‌دن توصیه ایله اوزمان اثر یاشنده بولنان بیوك اوغلمده داخل اولدیغی حالده صورت مخصوصه‌ده برلکده آلدردیغمز فوطوغرافی کوندردم.

بر هفته صکره آلدیغم جوابنامه‌ده مشارالیه غزته‌دن رسمدن طولایی ممنونیت اظهار و بالخاصه بویاشده ایکی اولاد صاحبی اولیشمدن طولایی ادای تبریك و تهنئت ایلدکدن صکره بو مسلکده پك ایلری کیدوب ده بر «رواقسیون»ده بزم چیقارمامقلغمزی، زیرا مملکتمز فرانسه اولمدیغی کبی بزلرده غامبتالر فلانلر کبی اولمدیغمزدن هیچ بر وقت اعتدالدن آیرلمامقلغمزی مقام نصیحتده اخطار ایتمشدی.

مدنیت چیقدی، چیقدیغی صباح «اقدام» غزته‌لرندن پك ده فرقلی دکل ایکن اوزمانه قدر استانبولده اوبیوکلکده غزته نشر اولنمامش اولدیغی ایچون انظار ناسده فوق العاده کورلدی و اوه نسبتده مظهر رغبت اولدی.

هیئت تحریریه محرر عاجز ایله جریدهٔ عسکریه محررلرندن و ادبادن بیکباشی سعید افندی مرحومدن

[*] ، قافلهٔ شعرا مؤلفی لطائف نویس مشهور توفیق افندیدن ، برده لهلی خیرالدیندن عبارت ایدی .

وظیفه‌نك الك آغیری توفیق افندینك حصه‌سنه دوشمشدی . زیرا مصححلکده آنك عهده‌سنده اولمغله کوندوز آقشامه‌قدر بزمله برابر چالشدقدن ماعدا کیجه‌صباحلره‌قدر مکتب صنایع مطبعه‌سنده‌، قوروتخته‌لر اوزرنده‌غزته‌یی تصحیح ایله‌اوغراشیر طورردی .

— لطیفه —

توفیق افندی ذاتاً قیدسز ، — تعبیر دیکرله — رند قلندر مشرب بر آدم اولوب برده بومشغولیت یوز کوسترنجه برهفته ، اون کون قدر نه اوینه نه ده محل مأموریته کیده‌مه‌مش اولدیغندن اختیار پدریله والده‌سی پك زیاده مراق ایدرلر . برکون بی چاره آدم اختیارلغنه باقیه‌رق قالقار ، ابتدا محل مأموریته ، صکره‌ده مطبعه‌یه کیدر . توفیق افندی‌یی صورار ، آراشدیرر . نهایت مکتب صنایعده بولندیغی خبرینی آلنجه طوغری اورایه

---

[*] بو ذات ارباب معرفت وقلمدن بر ذات اولوب قواعد لسانه دائر بعض تألیفاتی واردر . باخصوص الحاج مصطفی حامی پاشانك همان عموم آثاری بو ذاتك قلم تصحیحندن چیقمشدر .

کیدر . اوغلنی کورر . لکن اویقوسزلغـك ، یورغونلغك ، سفالتك تأثیرات مخربه‌سیله بش اون کون ظرفنده‌ بیاجه قیافتجه کرکی کبی دکشمش ، بشقه شکله کیرمش اولان اوغلنی بردن بره طانیه‌میه‌رق متصل : « جانم اولاد ! بکا توفیق افندی‌یی کوستریور ! » دیر طورورمش .

§

معلوم اولدیغی اوزره بالعموم مطبعه‌لرده محررین و مستخدمینك معاشات واجوراتی دفته‌دن هفته‌یه ویریلیر . غزته چیقه‌لی بر هفته ، اون کون اولدیغی ، اون بش کونه یاقلاشدیغی حالده محررلردن کیمسه‌یه پاره ویرلمدی . حال بو که غزته‌نك رواجی یرنده ، عارفانی ایله لطفی ایسه برر لورد کسلمشلر ایدی .

باش محرر بولنمقلغم ، باخصوص بر چوغنی بنم سوق و دلالتمله کلدکاری جهتله محررلر بکا مراجعت واستحقاقلرینك آلنمسی ایچون بنی توسیط ایلدیلر .

اداره مأموری لطفی‌یی کوروب افادۀ حال ایتدم . اولطفی‌یه که غزته‌نك چیقدیغی کوندن اعتباراً اطوار وکفتاری بالکلیه دکشمش ، پك زیاده غرور وعظمت پیدا ایتمشدی . افادەم اوزرینه کمال تندی ودرشتی

ایله« سویله آنلره، الله بیلیر هپسنی قوغارم! آی باشی اولمینجه پاره ایستنلیرمی ایمش ؟ بو نه ادبسزلك ! » دیمسونمی؟ . . . مطبعه‌لرجه مطلوبات هفته باشلری ویرلمك عادتدر دیه‌جك اولدم. بوكاده ـ عكسی حالا قولاقلرمدن زائل اولمیان برصوت شدید تهدید آمیزله «سن كیم اولیورسك كه بكا بویله لاقیردیلر سویلیورسك !» سوزیله مقابله ایتمسونمی ؟. . .

بونك اوزرینه صاحب امتیازه مراجعت ایدلدی ایسه‌ده آندن‌ده «بن پاره ایشنه قارشمم. اداره مامورینه كیدیكمز» جوابندن بشقه برسوز آلنه‌مدی .

كتاب حیاتمك بو فصله عائد اولمیان صحیفه‌لرنده برتفصیل حكایه ایدیله‌جكی وجه‌ایله عارفاكینك نصل طولاندیریجی، حیله‌كار، اخلاقسز برآدم اولدیغی حقنده اطرافدن آلمقده اولدیغمز خبرلر شو بش اون كون ظرفنده وباخصوص مراجعت اخیره اثناسنده مشهود اولان افعال وحركاتیله تأیید و لطفینك ده بوندن آشاغی قالیر یادكارلردن اولمدیغی تحقق ایلدیكنه وهله شو معامله‌سی عزت نفسه طوقنور، تحمل ایدلمز حقارتلردن بولندیغنه بناءً همان او دقیقه‌دن اعتباراً غزته‌دن چكلدم. بر ایكی كون صكره آرقداشلرمده برر برر ترك خدمت ایلدیلر .

(مدنیت) ده بو ایكی دنائت پیشه كبی رغبت خلقدن

ساقط ، کوچوله کوچوله براز صکره بسبتون غائب اولدی .

مدینه‌دن چکلدیکمی متعاقب کمال بکه برمکتوب یازوب نقل ماجرا و لطفی کبی بر آدمی توصیه ایتدیکمدن طولانی عرض ندامت ومعذرتله اولجه کوندریلن فوطوغرافی‌یی‌ده توب آتیویرمسنی رجا ایتدم .

بو مکتوبه آلدیغم جوابده [۱] مشارالیه الفت ومعاشرت حقنده حکیمانه بعض قواعد وفوائد تمهید ایلدکدن صکره لطفی مسأله‌سنه عطف کلام ایله « بر فرقهٔ جمعیتك برباد‌ینه سبب اولان (ا. ا) ایله ده [۲] وقتیله دوست کبی کوروشور ایدك .

[۱] کمال عددی اوتوزه قریب اولان مکتوبلری — آشاغیده عرض ایده‌جکم اسبابدن طولایی — الدن چیقمش ایسه ده جمله‌سنك محتویاتی یا عیناً و یا مآلاً خاطرمده در .

[۲] « فرقهٔ جمعیت » دیدیکی یکی عثمانلیلرك یعنی شمدیکی کنج ترکلرك بدتوالرندن بولنان کمال بك ، ضیا پاشا واکاه افندی امثالی اعاظم حریت پروران وحمیتمندان امتدرکه اتحاد وترقی جمعیتك تشکلنه اساس اولان مقصد خیره بناءً بر جمعیت تأسیس ایتمشلردی . نه چاره که بو (ا. ا) دیدیلن منافق ده جمعیته داخل بولندیغی حالده مقتضای خبث طینتی اوزره ادنی بر منفعت شخصیه مقابلنده جمعیتك اسراری بعض مقام (عالی)یه افشا ایتمکله بر کیجه ایچنده جمله‌سنك وابورلره ارکابیله وطنلرندن تبعیدینه ، بناءً علیه مقصدك ده ، جمعیتك ده محو وبربادینه سبب اولمشدر .

انسانك قلبي ميدانده يارادلمامشكه ماهيتني آكلامق قابل اولسون . . » دينشدي.

بو آرهلق ضيا پاشانك (خرابات)ى نشر اولنمشدي . ضيا پاشاني مشهور « تركيب بند » ، «ترجيع بند » ايله « ظفرنامه»دن وحريته يازديغي بندلردن طولاني طانير وياالكز بر بيوك شاعر اولهرق تلقي ايدردم . خراباتي كورنجه حقندهكي اعتقادم زائل اولدي . شعردن بي خبر بر آدمك بيله ارتكاب ايتميهجكي بويله بر اثر طوغريسي ضيا پاشادن منتظر دكل ايدي .

بناءً عليه كماله كتاب ايله « جامع الحروف » يعني ضيا پاشا حقنده بعض مطالعات و مؤخذاتي حاوي برمكتوب يازمشدم. ديمشدمكه «بن ضيا بكي بيوك بر شاعر ظن ايدردم . مكر تمييزه بيله غير مقتدر و اسكدارلي دلي حقي قبيلندن عادي برشاعر ايمش ! » .

كمال بكده يازديغي جوابنامهده بويله ديمشدي: «ضيا بك دلي حقي قبيلندن دكل ، (ف ...) پاشا نوعندندر. بكمزي بو قدر حريت پرورلكيله برابر طالقاوقلقدن بر درلو وازكچيرهمدك. خراباتي جمع ايتمكدن مقصدي ادبياتمزه خدمت دكل، قصيدهلريني نشر ايله سرايه اعلان خلوص و

عبوديت ایلمکدر . خرابات حقنده مطالعه‌نامه یازمقده‌یم. ایجه بر شی اوله‌جق . ختامنده بر نسخه‌سنی‌ده سکا کوندره‌جکم . اما بنم ایچون بر قاچ نسخه یازمق شرطیله . . . »

کمال بکك «مطالعه‌نامه» دیدیکی «تخریب خرابات» در. بکا کوندره‌جکنی وعد ایلدیکی نسخه‌یی ــ غالبا یازدیره‌جق آدم بوله‌مدیغندن ــ کوندرمدی . صکره بشقه بر یردن اله کچیره‌رك استنساخ ایلدم.

ینه بو تاریخلرده عبد الحق حامد بکك ایلك اثری اولان «ماجرای عشق» و متعاقباً «دختر هندو» نشر اولنمشدی . حامد بکك او زمانلرده دکل الیوم دخی شرفیاب ملاقاتی اوله‌مامش ایسه‌مده کندیسنی شخصاً طانیدیغم کبی مزیات ادبیه‌سنه مطلع بولندیغم وذکر اولنان اثرلرینی‌ده سن وسالیله نسبت قبول ایتمیه‌جك درجه‌ده عالی کوردیکم ایچون برر نسخه‌سنی آلوب کمال بکه ارسال ایله برابر «ملتك مراد آتیسی» ایشته بو و امثالی «ارباب شباب» اولدیغندن طوتدیره‌رق اثرلر حقنده تقدیرکارانه ملاحظاتده بولندم.

آلدیغم جوابنامه‌ده کمال بك بونلر کندیسنه‌دها اول کوندرلمش اولمغله کوروب حتی صاحب اثرله

مخابرديه بيله باشلامش اولديغنى و ـ محضا بنى تلطيف و تشويق مقصديله ـــ « سن ده اوزمره دنسك » ديدكدن صكره عهدشباب مدت حياتك بك قيمتدار بر فصلى اولديغنى بيان ايله بوفصلك بر آنى سعيسز كچيرمه مك وطوتيلان مسلك ادب وحميتده ترقى يه چاليشلمق لازم كلديكى نصيحتيله ختم كفتار ايتمشدر .

الحاصل كاه بويله ادبياتدن ، كاه « معشوقهٔ وجدان » عد ايلديكى سياسياتدن بحث ايتمك صورتيله كمال ايله برمدت مكاتبه‌ده دوام ايلدك .

هر نه قدر ابتدائرنده‌كى كبى صيق دكل ايسه‌ده بك اوقدر سيرك وقوع بولمزدى ؛ چونكه هر نه زمان مكتوبلريمى ميعادندن زياده كچكديره جك اولسه‌م بكا قارشى دائما وردزبان ايلديكى وجه ايله « چوجق ! سن آرتق مدنيتدن چكلدم ديه بندن ده مى چكلدك » سرزنشى حاضر ايدى .

ايشته اديب اعظم كمال ايله معارفه‌مزك ايلك دورەسى .

— ۳ —

کمال ایله ایلك ملاقاة

وقتا که سلطان عبد العزیزك وقوع شهادتی اوزرینه تخت سلطنت جنتمکان سلطان مرادخامسه انتقال ایلدی، بحسب الاصول متهمین سیاسیه حقنده اعلان اولنان عفو عمومی صیره سنده کمال بك ده ماغوسه زندانندن اطلاق اولنه‌رق استانبوله، وطننه عودت ایلدی .

[خاطرمده قلدیغنه کوره مشارالیه ایله احمد مدحت افندی‌یه خبر جلوس ومژدهٔ اطلاقی الك اول بصیر تجلی علی افندی یعنی بصیرت غزته‌سی صاحب امتیازی اولان ذات تلغراف ایله ایصال ایلمشدر.]

هرنه حال ایسه، کمال بکك استانبوله وصولنك ایرته‌سی کونی ایرکندن تهنئهٔ قدوم و آرزوی ملاقاة ایله اقامتکاهنه کیتدم . بو اقامتکاه وفا قره‌قولخانه‌سی اتصالنده‌کی یوقوشك اوست باشنده اخشاب بر قوناق ایدی‌که پدری مصطفی بك مرحوم ایله برلکده اقامت ایدیورلردی .

اوته‌دن بری حیران کمالاتی اوله‌رق حقنده فوق العاده حرمت ومحبت بسلدیکم وسیما برزماندن بری

شرف مخاطبه سنه والتفاتنه مظهر اولمق صورتيله نسبت وخصوصيت پيدا ايلديكم بر ذات عالى قدر ايله وقوع بوله جق ايلك ملاقاتك تصوريله قلب ودماغم او مرتبه لبريز سرور ونشوه مند سلافهٔ غرور ايدى كه تعبير ايده مم .

كمال بك قوناقـده ايمش . بنى آلت قاتده ؛ قاپودن كيرنجه صاغ طرفه كلن ميدانه ناظر براوطه يه آلديلر .

بش دقيقه صكره اوطه نك قاپوسى اوكنده باشى آچيق، انتاريلى، على التخمين اون بر ، اون ايكى ياشنده، صاريشين بر صبئ صبيح ووقور كوردى كه كمال بكك مخدوم ذى حسبى، وارث عرفان وادبى اكرم بك افندى حضرتلرى اولديغنى صكره اوكرندم.

قاپو يه قارشى بر يرده اوتورديغم جهتله اوست قاته چيقان مرديونك آلت باصه ماغيله صحنلغى كور ينيور ايدى. اكرم بك افندى يوقارى چيقدى. آره دن چوق كچمه دن مرديوندن آشاغى برى آغير آغير اينمكه ، بنم ده يوره كم — كلن مطلقا كمال بكدر — حكميله مشتاقانه ومتهالكانه چارپمغه باشلادى .

او زمانه قدر كمالك نه شخصنى نه ده فوطوغرافنى كورمه مش ايسه م ده مشار اليهه ادعاى قرابت ايدن طلبهٔ علومدن فائق افندى مرحوم دائما اوبيوك آدمك

اطوار وكفتارینی تقلید وشكل وشمائلی تعریف ایتمسیله كمالك تمثال خیالی تمامیله معكس خاطرده مرتسم ایدی: بیاض تنلی، مدور چهره‌لی، كنیش آلنلی، قومرال صقاللی، الا كوزلو، كسكین باقشلی، بورنی اتلی وقیصه، اوجی براز چاتال و خفیفجه باصیق، اتنه طولغون، اندامی متناسب، سیماسنك هیئت عمومیه‌سی كوزل، مهیب، حركاتی مردانه.

مردیونلردن اینوب ده قارشیمده بلیرن بو وجود عالی یی كورر كورمز كمال بكلك تاكندیسی اولدیغنه شبهه‌م قالمدی.

قیافتی دوزكون، یالكز فسی بیوجك وقالبسز ایدی. سلام ویره‌رك اوطه قاپوسندن ایچری كیرنجه درحال قوشوب اللرینه صارلدم. كمال اشتیاق وتعظیم ایله اوپدم. كولمسیه‌رك بر كره یوزیمه باقدقدن صكره او بلند ولطیف صداسیله:

— غالبا رشاد سزسكز؟ دیدی.

— اوت فندم؛ بنده كزم. دیدم.

اوده بنم آلنمدن اوپدی. بعده مندرك بر كنارنده اوتوردیغی كبی بنی ده قارشیسنده بر صندلی یه اوتورتدی.

معلومدركه بیوك آدملرله ایلك ملاقاتده انسان براز صیقیلیر. هله بنم كبی حد ذاتنده پك اوتانغان،

صیقلغان اولورسه! .. برکت ویرسون که حضرت کمال غایت سربست ، لاابالی بر ذات اولمغله برایکی سوز تعاطیسندن صکره عادتا «سنلی بنلی» کوروشمکه باشلادق .

احوال عمومیه وخصوصیه وتخصیص اولجه مکتوبلریمزده حوصلهٔ خامه‌یه صیغدیره‌میوبده :

«شوقمز حوصلهٔ خامه‌یه صیغمز نابی
آنی وابستهٔ هنگام ملاقات ایدهلم»

لازمه‌سنه اتباعاً وقت ملاقاته تعلیقه مجبور اولدیغمز بعض مسائله دائر بر خیلی قونوشلدقدن صکره تکرار اللرینی اوپوب وداع ایلدم .

ایشته بو صورتله باشلیان ملاقاتمز بر مدت صیقجه صیقجه ، بر آزدلق — بعض مشاغلك ظهور وحیلولتنه مبنی — احیاناً وقوع بولمق اوزره مشارالیه میدیللی‌یه اقامته مأمور (!) ایدیلنجه‌یه قدر دوام ایلدی .

— ٤ —

صوك ملاقات

طقسان آلتی سنه‌سنده مأموراً بولندیغم طرابلس غربدن عودت ایدرکن ازمیره اوغرامش ، اورادنده

بالخاصه کمال بکی زیارت ایچون میدیللی‌یه کیتمش ایدم . نیتم برایکی کون قالمق ، بعده استانبوله کلمك ایدی .

کمال بکك بنم طرابلسه کیتدیکمدن اولجه معلوماتی اولمدیغی جهتله بنی کورنجه متعجب اولدی. سبب ورودیمی آکلاتدم. تمام برهفته بنی صالیویرمدی.

شهرك وسطنده ، مرتفعجه برمحلده ، باغچه ایچنده کوشکمسی برخانه‌ده اقامت ایدیور ، اختلاطدن ممنوع اولمدیغی ایچون هرکسله کوروشیور ، هله کیجه‌لری مأمورین واهالیدن زیارتنه کلنلرك مقداری یکرمیدن ، اوتوزدن آشاغی دوشمیوردی.

حضرت کمالی استانبولده کوردیکمدن پك فرقلی بولدم . النهایه سبب موتی اولان خسته‌لکك مقدماتی دها او زمانلر باشلامش ، بونك علائم ظاهره‌سندن اوله‌رق رنك زوینده صفرت ، قواسنده ضعف ورخاوت ، حالنده سکونت پیدا اولدقدن بشقه آغارمغه باشلیان صاچی صقالی — صوك دملرنده آلدردیغی رسمنده کورلدیکی اوزره — آلا بیلدیکنه اوزامش ، الحاصل طانلمز برحاله کلمشدی .

ازمیردن میدیللی‌یه احبای قدیمه‌دن وملکیه قائممقاملرندن برذات ایله برابر کلمشدك . بو ذاتك

میدیللی‌یه نمامه کلمسی محضا واسطه‌مله کمال بکك شرفیاب معارفه‌سی اولمق مقصدینه مبتنی ایدی . کمال بك ایکیمزی‌ده خانه‌سنده مسافر ایتمك ایستدی، حتی بك چوق اصرار ایلدی ایسه ده آرقداشم بر درلو موافقت ایتمه‌رك اسکله باشنده بر اوتلده مسافر قالمش ایدی . میدیللیدن حرکتمزدن بر کیجه اول استانبوله کیده‌جك واپورك لیمانه کیردیکنی، صباحلین یك ایرکن قالقه‌جغنی خبر آلدق . بناءً علیه کمال بکله آقشامدن وداعلاشدق .

وقتا که اورته‌لق آغارمغه باشلادی ، یاتاقدن قالقوب طیشاری چیقدیغم زمان ، بکك اسکی خدمتکاری ایساق افندی‌یی قاپونك اوکنده بولدم . مکر، بك افندیدن کیجه‌دن آلدیغی امر وتعلیمات اوزرینه بزی واپوره کوتورمك ، وقت کلدیکی ایچون بنی اویاندرمق اوزره کلمش ایمش .

کیندم . خانه‌دن برابر چیقدق . اسکله‌یه قریب کلدیکمزده ایساق « سز بوراده براز بکله‌یکز . بن شمدی کلیرم » دیه‌رك یانمزدن آیرلدی .

بش اون دقیقه صکره کلدی . طوغری اوتله کیتدك . اوتله کیردیکمز زمان آرقداشمی اوتلجی ایله حساب کورمکده ، اشیامزی‌ده بر ترازه اوزرنده طورمقده بولدق . ایساق، آرقداشمی‌ده

اوتلجی‌نی ده حساب کورمکدن منع ایله برابر اوتلجی‌یه « افندینك قاچ غروش بورجی وارایسه بن ویره جکم . صکره حسابلاشیرز . بکك امری بویله در » دیدی . آرقداشمله بن قبول ایتمه‌مزلك ایتدك ایسه ده ایساقك « خیر ، خیر اولمز . بك بویله امر ایتدی . صکره بکا طاریلیر ، سزه ده کوجنیر » دیمسی اوزرینه بالضروره سکوت ایتدك.

اشیا حماللره یوکلدلدی . اوتلدن چیقنجه ایساقه « هایدی ، شمدی بیلت آلمغه کیده‌لم » دیدم . همان سترەسنك قوینندن ایکی دانه بیلت چیقاروب « بیلتلریکز آلنمشدر » جوابنی ویردی . بیك شرم وحجاب ایله بیلتلری آلدق .

کمی اسکله‌دن اوزاقجه بریرده طوریورایدی. صنداله بیندك .

برآز یلتك اولان ایساق کوله‌رك « کمی‌یه کیرنجه‌یه قدر هیچ برظرفه پاره ویرمیه‌جکسکز . ویرمکه قالقیشیر ایسه‌کز منع ایدرم » لطیفه‌سیله حمال وصندال اجرتلرینی‌ده کندیسی ویردی.

نه‌دیرسك ؟ « الامرفوق‌الادب » ! . . .

بیلتلرك برنجی موقعدن اولدیغی واپوره کیرلدکدن صکره آکلاشلدی .

جهانده حقیقةً تك یارادلمشلردن اولان حضرت

كمالك عد واحصـايه كلين مزيات عاليه وخصائل برگزيده‌سندن بری‌ده « مبذر » دینیله‌جك قدر كريم وجواد اولمسيدر . مشهود ومسموعم اولان آثار جود وسخا ومناقب كرم وعطاسنی یازه‌جق اولسه‌م عادتا بیوجك بر كتاب اولور . حقمزده‌كی شولطفكارلغی ایسه بحرزخار كرمندن بر قطره‌در .

حالبوكه اوصیره‌ده كندیسـنه هنوز معاش تخصیص اولنمامش اولدیغندن ذاتاً مستغرق دیون اولان اودریادل عمان بی‌كران ضرورتده دسـت وپازن اضطراب اولوب طوریوردی !

استانبوله كلدیكدن صكره‌ده برمدت مخابره‌ده دوام ایلدك . متعاقباً مأموریتله طشره‌یه كیتدیكم جهتله بالطبع مخابره‌مزه خلل كلدی . صكره‌لری كلیاً ، هله وقوع ارتحالی اوزرینه ابدیاً منقطع اولدی .

— ٥ —

كمالك مكتوبلری

١٣٠٦ سنه‌سـنده ایدی ، مأموریتمدن — حسب‌القدر ! — انفصال ایده‌لی ایكی سـنه‌یه یاقلاشمش ایكن حالا آچیقده بولنیور وكرچه

بعض خصوصی مکتبلرده معلملك وغزته‌لرده محررلك ایتمکده ایسه‌م ده مملکتمز هنوز بوایکی مسلك اربابنی کچیندیره‌جك قدر معارف ومطبوعاتجه ترقی ایده‌مدیکی جهتله مجبوراً ینه طشره‌جه مناسب برمأموریت ظهورینه انتظار ایدوب طوریوردم.

مأموریتك «طشره‌جه» اولمسنی آرزوایدیشم سبب تحتنده‌در. او سبب ایسه — آچیق سویله‌یم — استانبولده قالوبده ارکج بربلایه، برمصیبته اوغرایه بیلمك خوف واندیشه‌سندن بشقه برشی دکلدر. زیرا استانبولده بولنمدیغم یدی سکز سنه ظرفنده اصول اداره‌یی، احوال مملکتی بالکلیه دکشمش، هر یر خفیه‌لر، ژورنالجیلرله طولمش، بویوزدن نیجه بی‌گناهلرك جانی یانمش، الحاصل وطنی، بی‌اختیار:

« رشاد اولمش جهانك هر یری برمنزل آشوب
همان جای سلامت قالمامش میخانه‌دن غیری »

بیتنی یادو تکرار ایتدیره‌جك صورتده فتنه‌وفساد ایچنده قالمش کورمکده ومعاذالله برکون اولوبده بنم ده بوکورینوز کورنمز قضالردن برینه دوچار اوله‌جغمدن قورقمقده ایدم. نیته‌کیم استانبوله کلدیکم، یعنی اورته‌لغك حالندن هنوز بی‌خبر بولندیغم برصیره‌ده غزته‌لردن برینه یازدیغم برمقاله‌نك

بر آز سربستجه، بناءً علیه ادارهٔ حاضره‌یه طوقونور
صورتده اولمسی حسبیله محررلکدن منع ایدلمش
ولله‌الحمد بوقدرجق بر صدمه ایله وقوعی محقق بولنان
بیوك بر فلاکتدن یاقه‌یی صیيره بیلمش ایدم .

ایشته بو اثناده ، بر وقتدن بری پیدای الفت
ایلدیکمز «ج . . .» بك نامنده بر ذاتك امرای
عسکریه‌دن وضبطیه نظارتی اکابر مأمورینندن بولنان
پدری سمتمزده بر خانه استیجار ایتمش واوغلیله
برلکده اقامت ایتمکده بولنمش اولمسی مناسبتیله
و «ج...» بکك وساطتیله بو ذات ایله کورشمکه
باشلامشدق . خوش صحبت، اهل معرفت بر آدم
اولمغله آره‌ده صیره‌ده کیجه اوتورمغه کیدردم .

ینه بر کیجه کیتدیکمده برقاچ مسافر بولنیوردی که هیچ برینی او کیجه‌یه کلنجه‌یه قدر
کورمه‌مشدم . صاحب خانه بنی بونلره توصیه
ایدرکن «کمال بکك آرقداشلرندن» دیمش وبونکله
کویا قدریمی اعلا واعزاز ایله برابر نوعما تلطیف
وتطییب ایتمك ایسته‌مشدی. واقعا — یوقاریده‌کی
تفصیلاتدن آکلاشلدیغی اوزره — بنم کمال بکله
اولان مناسباتم علی العاده مکتوبلاشمقدن ، اوچ
بش دفعه شرفیاب ملاقات والتفاتی اولمقدن عبارت
اوله‌رق یوقسه سناً ، حالاً ، اقتداراً مشارالیهك

ارقداشلرندن معدود اوله‌بیلمك بنم ایچون پك بعید وبناءً علیه بكا بویله بر شرف اسنادینك اسناد مالم یكن حكمنده اوله‌جنی امر بدید اولمغله بو سوزك ظاهراً اهمیتی یوق ایسه‌ده كمال بكك ادارهٔ مستبده‌یه قارشی اولان حال وموقعی اقتضاسنجه بر كیمسه ایچون آنك آرقداشلرندن بولنمق عادتا شریك تهمتی دیمك اولدیغنه‌وبو نقطهٔ نظره كوره‌پك زیاده حكم وقوتی حائز بولندیغنه مبنی صاحب خانه‌نك بنی مسافرلرینه بو وجه‌ایله «پره‌زانته» ایدیشنه طوغریسی پك زیاده جانم صیقلدی . هله بر آره‌لق ایچلرندن برینك ، اینجه صاری بیقلی ، آچیق‌ماوی كوزلو بر آلای بكنك بكا قارشی حال وطورنده پیدا اولان آثار برودت ونفرت حس قبل‌الوقوع قبیلندن اوله‌رق قلبمه وسوسه القا ایلدی ؛ بردرجه‌ده‌كه آرتق اوراده دها زیاده اوتوره‌میه‌رق قالقدم ، اوه كلدم .

آره‌دن یاریم ساعت كچمه‌مش ایدی‌كه قاپو چالندی . برضبطیه نفری برمكتوب كتیردی . اوزری نامه یازلمش ، بر كوشه‌سنه‌ده بین‌القوسین «محرمانه» اشارتی قونلمش اولان ظرفی ییرتوب ایچنده‌كی كاغدی چیقاردم ، امضاسنه‌باقدم ، (ج..) بك طرفندن . شویله‌یازلمش ایدی :

« عزيزم ! دمين بزده كورديكك صارى بيقلى حريف ، بك اوغلى ضبطيه قوماندانى اولان او آلجاق ژورنالجيلرك‌اك مدهشلرندن بركشتيدر . سن كيتدكدن صكره‌سنى ژورنال ايتمكه قالقشدى. كرك پدر كرك بن برچوق رجالرله منتلرله واز كچيردك ايسه‌ده برصارى چياندن فرقى اولميان بو حيثك مقتضاى طينتنى اجرادن كرى طورميه‌جغنه امينم . بوحال پدرك نصلسه دوشونمكسزين سنى « كمالك آرقداشلرندندر » ديه توصيه‌ايتمسندن ايلرى كلديكنه‌شبهه يوقدر . پدرده پشيمان‌اولدى، تأويلاته قالقشدى، حريف‌ده وازكچركبى كوروندى اما قورقارم كه ينه يابه‌جغنى ياپار . احتمال‌كه اوى تحرى ايدرلر . بكا قاليرسه كمالك نه‌قدر مكتوبى وار ايسه — باغچه‌يه‌مى كومرسك ، امين‌اولديغك قومشولردن برينه‌مى براقيرسك ، نه‌ياپارسه‌ك‌ياپ — برصورتله يوق ايتمه‌نك چاره‌سنه‌باق » .

تذكره‌نك قرائتندن حاصل اولان خلجانمى خانه خلقنه‌بللى ايتمه‌مكه غيرت ونه اولديغندن‌سؤال ايدنلره « هيچ . . . ج . . بك بندن بر كتاب ايسته‌مش‌ده . . » يوللو جواب اعطاسيله كتم حقيقت ايدرك طوغرى اوطه‌مه چكلدم .

اوطه‌يه كيرر كيرمز ايلك ايشم كمالك مكتو-

بلرینی بولمق ، صکره‌ده اخفا ویا امحاسی چاره‌سنه باقمق اولدی .

مکتوبلر اوطه‌مده‌کی کتابخانه‌نك اوست کوزنده ، بیوجك برظرف درونند‌ه محفوظ ، بو ظرفده — کورنمه‌مك ایچون — کتابلرك آرقه‌سنه موضوع ایدی . اللرم تتره‌یه تتره‌یه ظرفی محلندن چیقاردم .

چیقاردم ، اماشمدی بونلری نصل اخفا ویا امحا ایتملی ؟ اخفا جهتی البته‌اولی . لکن نره‌ده ونه صورتله ؟ باغچه‌نك برکوشه‌سنه کومك‌ده فنا دکل . فقط کیجه وقتی اویله الده قازمه کوره‌ك باغچه‌یه کیدوب چوقور قازمق ، ظرفی اورایه کومك خیلی اوزون وکورلتیلی برایش اولدقدن بشقه تیزالدن ، باخصوص ذاتاً برضبطیه نفرینك کیجه برمکتوب کتیرمسی وبونك بالطبع بنجه موجب هیجان اولمسی اوزرینه‌قوشقولنان‌ومتصل اطرافده طولاشوب بکا برنظر شبهه ایله باقمقده بولنان خانه خلقنه‌طویورمقسزین ، کوسترمکسزین اجراسی امکان خارجنده واکر سزه‌جك اولورلر ایسه یاجنتمه ویاقباحتمه حمل ایدرك هرایکی حال دخی بندن زیاده کندیلرینك فلاکتنه سبب اوله‌جغی دائرهٔاحتمال داخلنده‌اولدیغندن بوجهتدن

صرف نظرله باغچه‌ده بولنان مطبخه کوتوروب قاراکلقده و کیزلیجه یاقمغه قرار ویردم.

کیجه اولمسیدی ، برطرفدن قورقولر، درلو درلو مؤلم خاطرات ایله عادتا مختل اولمق درجه‌لرینه واران دماغم آسوده بولنسیدی مطلقا برتدبیر ایله مکتوبلری قورتارمغه موفق اولوردم. نه‌چاره‌که حال بومرکزده. اصلا وقت غائب ایتمه‌نك صیره‌سی دکل ! . .

ایشته، برطرفدن اوده کیلره ایشی سزدرمك اندیشه‌سی ، دیکر طرفدن اوی باصه‌جقلر خوف وتلاشی نه‌یاپیله‌جق ایسه همان یاپلمسی ایچون بنی استعجاله سوق ایدیوردی .

المه ظرفی، یانمه‌ده برقاچ کبریت آله‌رق یاواشجه اوطه‌دن چیقدم . خرسزلر کبی آغیر آغیر ، آیاقلرمك اوجنه باصه باصه یورویه‌رك مردیوندن آشاغی حولی‌یه ، اورادن‌ده باغچه‌یه ایندم . ال یوردامیله‌ده مطبخی بولوب قاپوسنی آچدم. ایچری کیردم . قاپویی اورتدکدن صکره یاقدیغم کبریتك ضیاسیله اولا اوجاغی کوردم ، بعده ظرفی اوجاغه قویوب بونی‌ده برکبریت ایله طوتشدردم . کاغدلر آلو آلدی . بونلر یاندقجه یوره‌کم‌ده جایر جایر یانمغه، قلب ولسانم‌ده «الهی! بوظالملری، بوانسان

قیافتنده‌کی جانورلری‌ده، بو حاللره سبب اولانلره برابر کانون قهر وغضبکده یاق ! . . » بددعاسنی تکرار ایدوب طورر ایدی.

ایشته ، ادیب اعظم کمالك ، هر بری بر جوهر جانه بدل اولان یادکارلرینی بو صورت الیمه‌ده الدن چیقارمش اولدم .

« زیرا که آنك ذکری‌ده بر بشقه‌المدر»
حکمنجه هرنه‌زمان بووقعهٔ هائله‌یی ، بو حادثهٔ سامانسوزی یاد وتخطر ایده‌جك اولسه‌م آتش یأس وحرمان ایله یانوب محو اوله‌جق برحاله کلیر،

«بو بر کیدش‌که آنك احتمال عودتی یوق»
ملاحظه‌سنی متعاقب :

« الدن نه کلیر آغلامه‌دن بشقه بو حاله ؟ »
دیه‌بر آزده آغلیه‌رق تعدیل نائرهٔ تأثرایلرم .

§

مرحوم مشارالیهك وفاتنه معلم فیضی افندینك انشاد ایلدیکی مرثیه‌یی بورایه درج وبووسیله ایله‌ده روح مرحومه فاتحه اهداسیله کتاب حیاتمدن شو بر ایکی صحیفه‌یه خاتمه ویردم .

*
* *

مرثیه

ملکوته عزیمت ایتدی کمال
کلمەمك اوزره ، حیف ، کیتدی کمال

اولدی اول شاهباز خاکنشین
آشیانساز اوج علیین

صیغمز اولدی بو پست دنیایه
بوکسلوب کیتدی عرش اعلایه

خامەیی دستنه عصا قیلدی
عزم شهراه کبریا قیلدی

هله اول خامهٔ بدیع بیان
قوروپنجەیاشاردی چشم جهان

کلك قدسی طراز ایلەپس ازین
لوح محفوظی ایلسون تزیین

حیف ، اوخورشید آسمان هنر
اولدی ابرمزارده مضمر

حیف ، صدحیف ، اوکوهر نایاب
ابدالدهر قالدی زیر تراب

سکا ، ای کلبن ریاض وطن !
سینهٔ اهل عشقدر مدفن

آغلاسون آغلاسون جهان ادب
. پرلەنچسون آسمان ادب

رحلتك ، ای ادیب فرزانه !
اولدی داغ درون ادیبانه
اولمدی، اولمدی اوذات جلیل
ایتدی بلکه مقامنی تبدیل
ملك العرشه همعنان اولدی
کلدیکی عالمه ژوان اولدی
حسن صورتله وار اولان اولمز
اثری پایدار اولان اولمز
ایلشدر جهانی مالامال
اثر کلك دلپذیر کمال
نامی اولدقجه هر زمان، هردم
زیب نقش صحائف عالم
اوله بالا نشین محفل حور
جلوه کاهی فضای عالم نور
نوبهار بهشت فرخنده
سنبل اولسون مزاری اوستنده
لمعات جمال رب جمیل
اوله بالای قبرینه قندیل
روحی رحمتله شادمان اولسون
مسکنی روضة الجنان اولسون
هر کمالك زوالی وار مطلق
کل شیء یزول الا الحق
صوك

Reşad
Edib-i azam Kemal

PL
248
K45
Z83